

- ³⁵ Киевская старина. – 1903. – №12. – С.483–517.
- ³⁶ Україна. – 1907. – №7–8. – С.231–234.
- ³⁷ Русов А. Спомини про пражське видання «Кобзаря» // Україна. – 1907. – №2. – С.125–136.
- ³⁸ ЧІМ. – Ал. (59-169/2)/603.
- ³⁹ Русов А. Краткий обзор развития русской оценочной статистики. – К., 1909; Русов А. Краткая энциклопедия земского дела в его историческом развитии. – К., 1914.
- ⁴⁰ Русов А. Переселение в Сибирь из Черниговской губернии. – Чернигов, 1910; Русов А. Ликвидация землевладения у переселяющихся в Сибирь Черниговских крестьян и казаков в 1909 году. – Чернигов, 1911.
- ⁴¹ Дорошкевич О. Вказана праця. – С.24.
- ⁴² Дорошенко Д. Вказана праця. – С.19–20.
- ⁴³ Катренко А.М. Вказана праця. – С.132.
- ⁴⁴ ЧЛММК. – А-2204.
- ⁴⁵ Русов А. Как я стал членом «Громады» // Украинская жизнь. – 1913. – №10. – С.40–49.
- ⁴⁶ ЧЛММК. – А-2206.
- ⁴⁷ Цит. по: Русова С. Життя українського ідеаліста... – С.27.
- ⁴⁸ Цит. по: Русова С. Мої спомини. – С.117.

Анатолій БУЛДА
Тамара БАКА
Київ

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ІСТОРІЇ В ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПЕРІОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Створення національної школи і сучасної системи підготовки педагогічних кадрів вимагає нового підходу до визначення мети і змісту цього складного і багатогранного процесу. Вирішення завдань, поставлених у програмі «Освіта України ХХІ століття» значною мірою залежить від знання і розуміння головних тенденцій розвитку педагогічних ідей і реальних справ розбудови системи професійної підготовки вчителів, яка існувала в Україні після 1917 року. Дійсно, дуже важливо сьогодні всебічно проаналізувати і осмислити ті раціональні зерна створення національної системи, що формувались у ті роки. І особливо такий період, як діяльність органів освіти в часи Української Народної Республіки.²

Досвід творення національної школи в період УНР, становлення і розвиток української демократичної педагогічної думки періоду національно-визвольних змагань є предметом дослідження як педагогів, так і істориків.¹ Це обумовлено

тим, що вивчення процесів, які відбувалися в той період допомагають на сучасному етапі окреслити оптимальні підходи для розбудови професійної освіти в нашій країні, враховуючи той цінний досвід, який був нагромаджений на початку століття. Особливо цей досвід цінний і цікавий в умовах реформування вищої педагогічної школи, професійної підготовки вчителів, в тому числі і історії. Витоки ідеї української національної системи освіти на засадах прогресивних педагогічних ідей пов'язані з діяльністю і творчістю Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Костомарова, П. Куліша, М. Драгоманова, К. Ушинського, Л. Українки, І. Франка, М. Грушевського, Б. Грінченка, С. Русової та інших. Вони зробили значний внесок в розвиток національної демократичної педагогіки, постулати якої знайшли свою реалізацію в період УНР.³

Система професійної освіти в Україні визначалась і діяла в складних соціально-економічних і політичних реаліях періоду національно-визвольних змагань. Українській державі потрібні були висококваліфіковані спеціалісти в різних галузях господарства, в тому числі й кваліфіковані вчителі. Як свідчать архівні документи, вчительські кадри для школи готували педагогічні курси різних типів, учительські семінарії та учительські інститути.⁴

Для підготовки вчителів початкових шкіл улітку 1918 року були організовані учительські курси в містах України. В 1919 році були організовані тимчасові українські педагогічні курси для підготовки вчителів вищих початкових шкіл. Програма курсів передбачала навчання вчителів на різних відділах, в тому числі й історико-філологічному. Навчальним планом передбачалось вивчення історії України (3 години), загальної історії (2 години), методики історії (1 година). Важливим фактором успішної підготовки вчителів історії був не лише вдалий підбір навчальних дисциплін, які створювали хороші умови для фахової підготовки, але і оптимальне поєднання з педагогічною і практичною підготовкою вчителя історії.

Підготовкою педагогічних кадрів займалися учительські семінарії. Вони готували вчителів для нижчих початкових класів, і в кінці 1919 року в УНР діяла 41 учительська семінарія. Діяльність учительських семінарій визначалась їхніми статутами, які затверджувались Міністерством народної освіти. Аналіз архівних джерел свідчить, що в цей період розширювалась мережа учительських семінарій. Так, Міністерство народної освіти, Департамент вищої і середньої освіти в циркулярному листі від 4 червня 1918 року до Губернських, Повітових земств та Міських дум визначає, що до Міністерства освіти звертаються з проханням про відкриття учительських семінарій і інститутів. Школа, її майбутнє залежить від того, яким буде учитель – говориться в листі. Міністерство надає особливу увагу тому, що підготовка учителів, в тому числі і вчителів історії відповідала б рівню сучасної педагогіки. Для цього необхідно щоб були:

1. Відповідні помешкання для семінарій та інститутів та зразкових шкіл при них;
2. Навчальні заклади повинні мати мінімум 5 десятин землі, щоб трудовий принцип здійснювався на практиці підготовки вчителів;
3. Половина чи третина видатків на утримання закладів повинні брати на себе місцеве самоврядування.⁵

Вчительські семінарії забезпечували педагогічну, психологічну, спеціальну предметну підготовку. Так, Переяславська учительська семінарія в 1917/1918 навчальному році забезпечувала психолого-педагогічну підготовку своїх учнів викладан-

ням психології, історії педагогіки та інших педагогічних дисциплін. Фахова підготовка в семінарії здійснювалась у процесі викладання стародавньої історії, історії середніх віків, російської історії, історії французької революції. На четвертому році навчання викладалась і методика історії.

Педагогічну і професійну підготовку вчителів історії здійснювала і вища педагогічна школа, якою були учительські інститути. На початок 1917 року в Україні було 8 учительських інститутів. Вони мали 3-річний курс навчання і готували вчителів для вищих початкових і перших чотирьох класів середніх шкіл. В інститутах функціонували три відділення, серед яких був і словесно-історичний.

Міністерство народної освіти особливу увагу приділяло педагогічній підготовці вчителя в стінах учительського інституту.

Фахова підготовка в інститутах здійснювалась на словесно-історичному відділенні за таким планом:

1 курс – історія первісної культури і Сходу – 2 години; – історія Риму, Греції і середніх віків – 3 години.

2 курс – історія України з російською – 4 години; – загальна історія – 3 години; – методика історії – 1 година; – семінарські заняття з історії – 1 година.

3 курс – історія України з російською – 3 години; – загальна історія в зв'язку з теорією історичного процесу – 3 години; – семінарські заняття з історії – 1 година; – практичні уроки і методичні розмови по історії – 2 години.

Аналіз навчальних планів інших учительських інститутів не обмежувався лише переліченими дисциплінами. Так, в Катеринославському учительському інституті в 1918/1919 навчальному році викладались історія філософії, методологія історії та інші предмети.⁶

Міністерство народної освіти Української держави особливу увагу приділяло питанню підготовки, і виданню підручників з історії як для вищої, так і середньої школи. Видавничий відділ Міністерства займався підготовкою підручників з історії, в комісію входили Л.П. Добровольський, В.О. Романовський, У.М. Балинський та інші історики-педагоги. Слід зазначити, що розглядаючи проблему місця політичних і соціально-економічних питань в курсі історії, члени історичної комісії дійшли висновку, що політичні питання у висвітленні історії беруться лише в тому обсязі, який необхідний для розуміння учнями розвитку життя народу. Головним є соціально-економічні питання, яким необхідно приділяти більше уваги, ніж політичним.⁷

Таким чином, за роки існування УНР в країні було створено українську національну професійну освіту, в тому числі й педагогічну. Важливе місце в цьому процесі відводилося у підготовці вчителя історії. Разом з тим за роки існування УНР до кінця не були реалізовані цілий ряд ініціатив і починань, які мали стати фундаментом професійної педагогічної школи.

ЛІТЕРАТУРА

¹ Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917–1985 pp.) – К.: Либідь, 1992. – С.196.

² Собчинська М.М. Становлення і розвиток шкільництва і педагогічної думки в УНР (1917–1920 pp.) // Дис. канд. пед. наук. – К., 1995. – С.36–37.

³ Філоненко С.М. До питання про концепцію національної школи в Україні в період 1917 – 1920 рр. (По сторінках журналу «Вільна українська школа»). Відродження. – 1993 р. – №2. – С.9–14.

⁴ УДАВО України. – Ф.2282. – Оп.1. – Спр.10. – Арк.47–50.

⁵ УДАВО України. – Ф.2201. – Оп.2. – Спр.171. – Арк.14.

⁶ УДАВО України. – Ф.2201. – Оп.3. – Спр.46. – Арк.10.

⁷ УДАВО України. – Ф.2582. – Оп.1. – Спр.169. – Арк. 2.

Ігор ПІДДУБНИЙ
Чернівці

УКРАЇНЦІ БУКОВИНИ НА ПОЧАТКУ ТИМЧАСОВОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В РУМУНІЇ (ЖОВТЕНЬ 1928 – БЕРЕЗЕНЬ 1929 рр.)

Включення до складу королівської Румунії у 1918 р. всієї Буковини принесло значні зміни в громадсько-політичне життя всього краю в цілому. Так, встановлення стану облоги, який, періодично продовжуючись, тривав від листопада 1918 р. до листопада 1928 р., наклало обмеження на все політичне, громадське та культурне життя українців Буковини. Значний вплив на політику у питаннях національних меншин справляла в цей час Націонал-ліберальна партія (НЛП) і особливо її голова І. Бретіану. Лише після смерті короля Румунії Фердинанда I та проголошення королем малолітнього Мігая створилися умови для зміни політичного режиму в Румунії.¹ Більшої сили та популярності набрала в цей час опозиційна НЛП Націонал-цараністська партія (НЦП). Прихід до влади 3 листопада 1928 р. кабінету міністрів, очоленого лідером НЦП Ю.Маніу ще більше зміцнив позиції партії і дав їй контроль над підготовкою до нових парламентських виборів. Регентська рада, бажаючи уникнути політичної кризи в країні, проголосила найближчими своїми завданнями адміністративну реорганізацію, проведення заходів по стабілізації національної валюти та покращення становища національних меншин, за умови їхнього лояльного ставлення до уряду.²

Готуючись до виборів та створюючи виборчу базу, націонал-цараністський уряд пообіцяв забезпечити громадянам Румунії широкі громадянські свободи. Здобув собі уряд і прихильність лояльних політичних керівників національних меншин, в першу чергу українців, проголосивши наступні положення своєї передвиборчої програми: «1. Кожний народ має право бути адміністрованим у своїй національній мові. 2. Має право учитися в своїй національній мові. 3. Має судитися в своїй матірній мові. 4. Уживати для цього синів тієї самої нації, так щоби румунів адміністрували, учили й судили по можності румуни, німців німці, а українців українців».³ Допомогла завоювати прихильність лідерів національних меншин і